

KRITIKAI LAPOK

a magyar tudományosság, szépirodalom és művészet érdekében.

II. évfolyam 17. szám.

1863. April. 26.

Megjelenik minden vasárnap 2—3 félvnyi tartalommal.

Előfizetési díj új előfizetők részéről egész évre 10 ft. — félévre 5 ft. — negyedre 3 ft.

„ „ régi „ „ „ „ 8 „ „ 4 „ „ 2 „

Egyes szám ára 40 kr. Az előfizetések a „Kritikai Lapok“ szerkesztőségéhez (Pest, Nagyhid-
utca Redoute épület) intézendők.

Tartalom: T. olvasóinkhoz. — Nyílt levél a Kr. L. szerkesztőjéhez. — Az írók felelőssége. — A m. nemzeti Museum. — Könyvszemle: Delejtű az orvosi tudomány homályaiban. — Tárca: Exuviae vivi!

T. olvasóinkhoz!

A jelen számmal fejezzük be a „Kr. Lapok“ 3-ik kötetét. Alulírt szerkesztő-kiadó ezen alkalommal kénytelennek látja magát sajnálkozva bevallani, hogy folytonos betegeskedése, de még inkább másnemű, bár épen a lap további fenntartása érdekében elvállalt foglalkozása már húzamosabb idő óta nem engedték, a „Kr. Lapok“ szellemi részének kiállításában oly tetemes részt vennie, mint az reá nézve kívánatos, s a lapra nézve tán szükséges is lett volna. Így történt, hogy majdnem az egész szerkesztési fáradság egy barátja s munkatársa vállaira nehezült, ki minden anyagi kárpótlás reménye nélkül s csak a nemzeti közmivelttség szent ügye iránti szeretetből lépett ezen époly nehéz, mint háladatlan pályára, s kinek önzéstelen, lelkes méretes fáradozásaért ezennel a haza színe előtt őszinte, mély köszönetemet kifejezni kedves kötelességemnek tartom.

Azonban a „Kr. Lapok“ ügye a legközelebbi időben egy új, és pedig szebb jövőt ígérő stadiumba lépett. Midőn egyrészt oly szerencsés voltam, számukra a fővárosi könyvkereskedők sorában egy époly buzgó, mint hazafias kiadót találhatni, más-

részt az alább közlött „nyílt levél“ből értesültem, hogy egy tekintélyes, a fővárosi szakférfiakból alakult író- s tanárcsoport a „Kr. Lapok“ által képviselt szent ügy érdekeinek előmozdítása tekintetéből magát elhatározta, alulírtat szakbeli közreműködése által ezután oly mértékben gyámolítani, hogy a „Kr. Lapok“ eredeti programja ezentúl egész terjedelmében ténynyé válhassék.

Midőn erről a t. olvasó közönséget tudósítani bátorkodván, egyszersmind kijelentem, hogy a „Kr. Lapok“ ilyen körülmények közt új lendületet nyerve, f. é. májushó elejétől kezdve nagyobb alakban s a következő cím alatt: **„Kalauz, Hetilap az irodalom és közmiveltség érdekében“** fognak megjelenni: felkérem eddigi t. előfizetőinket, hogy vállalatunkat ezentúl is becses figyelmükre méltatni, s annak pártolókat s barátokat szerezni sziveskedjenek.

Dr. Riedl Szende.

Nyílt levél a „Kritikai Lapok“ szerkesztőjéhez.

Tekintetes szerkesztő úr!

Épen egy éve múlt, hogy a „Kritikai Lapok“ megkezdték pályafutásukat. Eltekintve attól, hogy a tér, melyen mozogniok kellett, rózsák helyett csak töviseket terem; hogy a munka, melyre vállalkoztak, a világon a legháladatlanabb s így a jóakarattal mellett nagy kitartást és önfeláldozást igényel: még más okoknál fogva is attól kellett tartanunk, hogy a vállalat alig fog életrevalónak bebizonyulni, alig a hazában viszhangra találni. Ismervén a hazai viszonyokat, mindenekelőtt tartanunk kellett attól, miszerint nem lesznek megfelelő munkatársai, kik elszánt lélekkel állanának ki a gátra, hogy az uralkodó áradat ellen küzdjenek; egy-két ember pedig nem képes a nagy feladatnak minden irányban kellőleg megfelelni. De tartanunk kellett attól is, hogy nem fog visszhangra találni, mert hazánk olvasó közönsége rég elszokván már attól, hogy az irodalmi irányokat és termékeket valaki ellenőrizze, s rég hozzászokván

már azon chaoshoz, melynek képét, különösen az utolsó évtizedben, irodalmi életünk mutatta, nem lesz hajlandó oly lapnak támogatására, mely „a régi jó szokás“ ellenére a hibás irányokba tévelyedett irodalom bálványai ellen harcot, háborút kezdett. Aggodalmaink — legalább részben — alaptalanok, túlzottak voltak.

A „Kr. L.“ első évfolyama fő gondját helyes tapintattal egész irányok megbíralására fordítván, oly tért foglalt el, melyen jóakarát s lelkiismeretes tevékenység mellett kevés ember is sikeresen működhetik. Az olvasó közönség is, saját rég érzett elégedetlenségének kifejezését ismervén föl bennük, aránylag nagyobb számmal csoportosult körülöttük, mint egyelőre várni leheteti volna. De engedje meg tekintetes szerkesztő úr, hogy őszintén kimondjuk azt is, miszerint a részletes kritika terén, hol nem egyesek, hanem csak az egész ország minden szakférfinak közreműködése vezethet kellő eredményhez, aggodalmainkat némileg igazolva látjuk.

Elszigetelve, a hazai szakférfiak által nem támogatva, a „Kr. L.“ fölállított programjuknak egész terjedelmében megfelelni nem lehettek képesek, s a legnagyobb erőmegfeszítéssel sem pótolhatták azon hiányt, melyet csak sok erőnek együttműködése tölthet be. Miután ily komolyabb közlöny szükségességéről és életrevalóságáról meggyőződünk, indítatva érezzük magunkat oly czélből egyesülni, hogy tekintetes szerkesztő úr becses lapjának tisztán kritikai részét egyes szakok szerint, a mennyire tőlünk telik, a jogos igényeknek megfelelőleg kiegészítsük. Ezért valamint a hazai, úgy nem különben a külföldi tudományos irodalom terén a külön szakokban mutatkozó jelenségeket folytonos figyelemmel fogjuk kísélni s a „Kr. L.“ t. olvasó közönséget minden fontosabb és érdekesebb mozzanatról értesíteni.

Igy reméljük, hogy míg egyrészt a tudományok közügyének használni s azoknak mennél inkább való terjedését és megismerését hazánkban is erőnkhez képest előmozdítani igyekszünk, másrészt tekintetes szerkesztő úr óhajtásával is találkozunk s terhes fáradozásainál a hazai közmíveltség emelése körül segítségére lehetünk, munkálkodásunk legszebb jutalmát találván azon öntudatunkban, hogy e tekintetben is megtettük kötelességünket.

Midőn különben a legtisztább szándékból eredő ezen elhatározásunkat tekintetes szerkesztő úrnak tudomására juttatni, s

közreműködésünket hazafiui készséggel felajánlani szerencsénk van, maradtunk

Pesten, 1863-ik év april 20-án

Bartl Antal.	Mayer János.
Corzan Gábor:	Mihálka Antal.
Felsmann József.	Ponori Thewrewk Emil.
Groszmann Ignác.	Veress Ignác.
Kánitz Ákos.	Virkler Endre.
Kriesch János.	Weisz Ármin János.
Markos Mihály.	Weninger Vincze.

Az írók felelőssége.

A forrás nem nézi, hová jutand vize, csak ömleszt. Ember iszik-e belőle vagy a puszta homokja, szemet fület gyönyörköd-tető gerlicze-e vagy minden érzést lázító ocsmány krokodil, bárány-e vagy farkas; sebesült hős mossa-e vele sebet vagy vé-res kezét a gyilkos, beteg gyermekének visz-e belőle a szegény asszony, vagy éjfélkor temetőben szedegetett fűveket főz-e vele a méregkeverő szörnyeteg; pogányt, kaffert vagy hindut keresztel-e meg vele a hithirdető, vagy pinczéje homályában borát szaporítja-e vele a lelketlen csapláros, malmot vagy olaj-ütő gépet hajtand-e később, vagy tűzoltásra fog-e fordíttatni; másokkal egyesülten patakot, folyót és folyamot vagy tavat képezend-e, vagy meszet fognak-e oltani vele és bele építik a századokkal daczolandó várfalakba, melyek majd üldözött jog-nak szolgálndnak menedékül, majd jogot tipró daczos várur-nak ótalmul: a forrásnak ez és ezer más fordulata sorsának tö-kéletesen mindegy.

Épen úgy van a napsugár, így a csillagok világa, így az ég és föld minden természet szerinti áldása, s így van sok ab-ból is, a mit az emberi műértelem kigondol, s a mit műügyes-ség és munkaszeretet előállít, legyen az kard vagy írotoll, lö-por vagy pecsétviasz, élő szó vagy irás, delejes villany vagy gőz. A műértelem kigondolja, a műügyesség elkészíti s oda ál-lítja a többi szabadságtalan lények végzetetlen sorába, és sem a ki kigondolta, sem a ki előállította nem tudhatja, mi leend annak, ha egyszer kezéből kiereszti, további sorsa.

Bizonytalan jövője van különösen olyan írásnak, mely, miképen a jelen sorok is, nem egy meghatározott személynek vagy testületnek szól, hanem a nagy közönségnek, s mely, mivel sajtó útján sokszoroztatik s posták útján szétmegy, valóban kiszámíthatlan jövőnek megy eléje.

E bizonytalan, e kiszámíthatlan jövője mindennek a mit irunk, nagy kötelességeket ró az íróra, kiben bármi kis fokon van meg tudása annak a ténynek, hogy a szó sok esetben hatalom, mindenkor pedig elem, s mint minden más elem, oszthatatlansága daczára két különböző tekintet alá esik, t. i. mint anyag és mint erő. E tény tudását követelni az írótól talán nem is tulságos követelés; de ha valamelyikben még is hiányzanék, annyit legalább követelhetni tőle, hogy érezze, ha bár homályosan de érezze, hogy az írás nem járhat sokszoros felelősség nélkül!

Járjunk végére e felelőségek néhányának, nem kimerítőleg, mint talán kellene, hanem úgy miként körülményeink közt lehet, csupán érintőleg.

Az első törvényszék, mely előtt minden szaváért, és mindenik szava minden hangjáért az író felelős, saját lelkiismerete, saját önbecsérzete. Mivel e törvényszék sem látható koszorúkat, sem hallható tapsokat és éljeneket nem osztogat; mivel porosz-lói robajjal és dobszóval nem büntet; mivel az újabb kor a szabadelvűséget többnek tartja a szigorúelvűségnél, mi már baj; szabadelvűség alatt pedig leginkább az erkölcsök fesztelenségét hogy ne mondjuk ebarczuságát vagy cynismusát értik, melynek első stadiuma a mosdatlan szó, utolsó stadiuma pedig az embertelenségek különböző nemei és fajai, mert a szó rendesen csak a kapocs a rejtett gondolat és látható cselekedet között; a legembertelenebb cselekedet pedig megszűnt e korban meggyalázó lenni, csak anyagi érdekeit ne sértse senkinek: mindezen tényezők összehatása okozza, hogy alá szállt nálunk az irott szó értéke és becse, mert érzik rajta, hogy írójának önbecsérzete vagy meg van vesztegetve vagy annyira eltompítva, hogy éppen csak szeszélyétől vagy pillanatnyi hangulatától vesz sugallatot és a mit ma pirosnak állított, azt holnap vagy holnapután éppen oly határozottan el fogja nevezni sárgának vagy kéknek.

Az önbecsérzet e sokszorosán tapasztalt hiánya lehetett egyik oka annak, hogy Franciaországban a névtelen és aláíratlan, vagy ismeretlen írókat takaró álnevekkel aláírt czikkek közlése jelenleg tilos. Ki gyógyszerrel él, kórt vall. De a gyógyszer helyre állíthatja-e és mennyire állíthatja helyre az állapotot, mely eredetileg ép volt s mely rút visszaélés által romlott

meg, azt csak ezután tudandjuk meg. Hogy a gyógyszer gyakran nem kellemes kényszer, az a dolog természetéből ered, a kényszer pedig maga is megint csak baj, mely ellen orvoslát kell; az pedig szintén beavatkozással jár, pedig épen a hivatlan s kellemetlen idegen beavatkozástól borzad vissza leginkább a lélek, mely még el nem tompult, és érzékenységből egészen ki nem vetkezett a jelen század embertelen és durva benyomásai alatt!

Midőn itt a jelen század embertelen és durva benyomásait említem, sietek hozzá tenni, hogy nem minden benyomása a jelen századnak embertelen és durva. Az emberiség vén fá már, és kérge bizony nem igen zsenge sem sima; hanem hogy azon század, mely a humanitást választotta jelszavául, mily inhumanus és kegyetlen tud lenni, azt az amerikai, európai, ázsiai és afrikai hareztéerekről 1800 óta máig érkezett és naponkint érkező tudositások és a törvényszékek jegyzőkönyvei untig tanusítják.

A második törvényszék, melynek felelettel tartozik az író, saját népe, sőt, ha az író magasabb eszméket is érint, felelőssé válik az összes emberi nemnek. — Érzi ezt bővebb magyarázat nélkül minden ember, és ha ma látnók, hogy valamelyikünk bírálat alá veszi Khung-fu-cseu, (közönségesen Konfucius) könyveit, vagy Manu törvényeit, vagy a Korán tartalmát, vagy hogy nálunk is található, ki például Solon töredékeit választja kutatásai tárgyául, mint tön egykor Plutarchus, ki őt a római Publicola Valeriussal teszi egy sorba; vagy mint tön Gronov, ki a Thesaurus Antiquitatum graecarum ötödik részében igen sok önérettel ítél Solon élete, törvényei, mondásai és írásai felől; vagy mint tön Pratejus P. ki Draco és Solon törvényeit, és mint tön Schmidt G. ki Solont csak mint törvényhozót vette vizsgálat és bírálat alá, mondom, ha ma támadna férfiú, ki bármely századnak és nemzetnek bármelyik íróját, vagy valamely író valamely könyvét; mondatát vagy szavát kezdené bírálni: mi úgy tudjuk, hogy ez ellen, ha kellő készülettel, illemmel és igazságérzettel vagy már történt, vagy ezentul fogna történni, legkisebb jogos kifogása senkinek sem eddig nem volt, sem ezentul nem fogna lenni; annyira érzi magát az összes emberi nem érdekében és végcéljait tekintve egynek és tagjait egymás előtt mindenért, a mi mindnyájára jótékonyan vagy károsan hatni képes, felelet alá vonhatóknak. — *Μηδὲν ἄγαν* mondá minden illő alkalommal, — a hagyomány szerint, — Solon, és ha többet sem tudnánk felőle, ez maga elég volna, hogy előttünk úgy lebegjen

emléke mint böles férfiué, ki az élet legfőbb kincsét, a lélek derült nyugalmát megszerezvén magának, e kincsből minden alkalommal szívesen osztogat másoknak is, majd élesebb, majd szelidebb hangon ismételve *Μηδὲν ἄγαν!* *)

A *Μηδὲν ἄγαν* latin megfelelője a *Nequid nimis* nem volt ismeretlen nálunk sem abban a korban, mikor bölesnek lenni még nem volt gúny, mikor a ki bölesen szólani, bölesen cselekedni és bölesen élni akart, nem volt kénytelen az érintkezést kortársaival kerülni.

Μηδὲν ἄγαν a helléneknél, *Nequid nimis* a latinoknál és Mindenben mérték nálunk, utoljára is egyre megy. Mind a három intésnek egy valasorsa. A hellén nép csak úgy vétett a *μηδὲν ἄγαν* ellen mint vétett a római a *nequid nimis* ellen, mint vétünk mink a Mindenben mértéket ajánló szó ellen; de nem lehet tagadni azt sem, hogy minden nemzetnél voltak egyesek, kik ezen intéseket komolyan szívökre vették, és a mi áldásos történt emberek által, ezek tették.

Az írás könnyüisége, a könnyüség melylyel a kézirat nyomtatványnyá lesz, a nyomtatvány pedig elmegy világnak, s a nyomtatványok e könnyüségek által előidézett bősége és olcsósága a felületesen gondolkozó embert, az írók nagy részét, azon tévedésbe ejti, hogy nem kell többé a szót komolyan venni, hogy a világ előtti felelősség tulajdonképen semmi. Egyes kritikust, ha éppen alkalmatlankodik, könnyű letorkolni. A nagy közönség kritikákat nem olvas, hanem olvassa igen is azt, a mi a kritika letorkolására iratik. A kortársak azokat az írókat szeretik legjobban, kik leginkább szájok íze szerint beszélnek. Az utókornak a mint az irodalmi áradat szaporodik, mind kevesebb érkezése és kedve lesz visszamenni a multba, hogy holtaknak szolgáltatasson igazságot halottak ellen.

Ez mind igaz, nincs is szándokunk az írók könnyelműsége ellen sikra szállani. A legjobb író leginkább meggondolt szava sem biztos, hogy nem fognak visszaélni vele, mint a legtisztább forrásnak legtisztább vize sem biztos, hogy nem lesz-e még sár vagy méreg belőle. De ez nem szolgálhat soha buzdításul arra, hogy rajta, irjunk minél féktelenebbül. Ellenkezőleg, az író, kinek szavaiból látszik, hogy felelősnek érzi magát ön maga

*) Ez ismét olyan czikk, milyenek miatt, mint hinnünk kell, a Handabanda időben, mint maga mondja, ez idő szerint bővelkedő szerkesztője, úgy találja, hogy a Kr. Lapok nyelve nem oly folyékony és tiszta, mint ő ohajtana. Menjen ön, szépen kérjük, néhány évre folyékony és tiszta magyar nyelvet tanulni a Handabanda gazdájához! Szerk.

előtt, és felelősnek a jelen világ és az egész utókor előtt, a jelenkorban is, midőn Scribimus indocti, doctique (ha nem is) poemata, (de legalább volumina) passim, még e korban is sajátságos állást vív ki magának, melynek legkisebb előnye az, hogy az idők folyama el nem sodrandja.

A. n. n. i. sz.

A m. nemzeti Museum.

A m. nemzeti Museum gyűjteményes részei a melegebb napok beálltával ismét megnyiták a látogató közönség számára, és pedig a déli órákban 9-től 1-ig hétfőn a kincs-, a pénz- és régiségek osztálya, kedden és szombaton a képtár, csütörtökön a természetiek s kézművek tára.

A nemzeti Museum közvagyon lévén, és olyan, melyet még senkinek sem jutott eszébe egyetemesből felekezetesté szállítani alá, (ámbar a mi eddig nem történt, megtörténhetik még ezentúl, ha a nemzet eddigi érzéketlenségével szándékozik szó nélkül tűrni tovább is a részre- nem annyira hajlást mint húzást, mely minden régibb közintézeteknél tapasztalható s mely hol az egész nem kaphatja, legalább az oroszánrészt követeli magának): nem vélünk túl menni lapjaink határán, ha úgy mint máskor az Akadémiát kísértük munkásságában, mint legközelebb az Egyetemet mutattuk fel cselekvőleg, most az egyszer a nemzeti Museum hatásának szentelünk néhány lapot, nézvén, e hatás valljon megfelel-e annak a mit a nemzetnek joga van tőle várnia; s ha netalán nem felel meg mindenben a nemzet várakozásának, van-e mód ezt elérni, s ha van, miben van.

Nagyon tudjuk, hogy olyasmire vállalkozunk, a minek megoldásánál nem támaszkodhatunk, egyeni erőnkön kívül, senkire és semmire. Hirét sem hallottuk annak, hogy van a világon valaki, a ki meg tudná mondani, hány ember látogatja meg naponkint vagy hetenkint, havonkint vagy évenkint a Museum nyitva álló gyűjteményeit.

Mi saját egyeni tapasztalásunkat illeti, nekünk úgy látszik: a) hogy a ki egyszer kétszer megfordult benne, el is vesztette kedvét a többszöri bejárástól, s ha újra megy, csak azért teszi, mert vezetőül kéretett fel olyan vagy olyanok által, kik belül még nem látták; b) hogy nem tanulásvágy hanem pusztán csak

kíváncsiság viszi oda, még pedig többnyire a nép egészen tanulatlan részét, mely ha szeretne is minél többet látni és tanulni, látni láthat ugyan eleget, de tanulni, azt már nem teheti, hiányozván e tekintetből minden, a mi az összehordott és elhelyezett néznivalók helyes felfogásában csak távolról is segítené az egészen magára hagyott gyámoltalan kicsiny és öreg nézőt. E két észrevételünk, ha ugyan nem alapszik csalódáson, elég hangosan mondja, hogy a Museum tetteleges hatása nincs arányban a várhatóval.

Napjainkat két szó jellemzi. E két szó: Általános tájékozatlanság.

Ez magyarázza meg leginkább, hogy az erők sokasága s a köz-nyughatatlanság daczára még is teljes mozdulatlanság állt elő minden téren és teljes közöny minden iránt, a mi más-kor nagyban szokta foglalkodtatni a kedélyeket. Akadémia, Egyetem, Museum, színház, tudomány, irodalom, művészet, politika, középítészet, lóversenyek, cassinók és ha volt még ezen kívül valami, a mi koronkint magára vont a közfigyelmet, most mind magára van hagyatva és bármily híreket vagy tudósításokat irjanak is ezekről össze az egymásután elnémuló hírlapok, nem keltenek többé sem kíváncsiságot, sem rokonszem ellenszenvet, sem kárörömet sem irigységet, sem szánalmat vagy segítségre siető buzgalmat.

Előre látjuk, hogy a mi szavunk, mely különben sem tartozik a harsonák közé, szintén nem fog felvillanyozni senkit. A tájékozatlanság, melyet imént általánosnak mondánk, nem volna általános, ha nekünk valami alapunk volna avval dicsekedni, hogy mi meg tudjuk mondani, mi fog történni e hónap végeig, mi fog történni végéig a félévnek vagy ezen évnek.

Mikor a mérleg két tányérja annyira egyenlő, hogy hirtázása megszünvén két karja vizirányosan megáll, a legkisebb súly is megzavarhatja nyugalmát s ha szabadon függ, nem nagy erő kell, hogy megváltoztassa irányát is.

Tájékozatlanságunk bevallása nem azt jelenti, hogy nem tudjuk, merre van éjszak merre dél, s a homály, mely körül veszen, esteli szürkület-e vagy reggeli pitymallat, vagy talán csak rövid napfogyatkozás eredménye. Nem! Tessék bár önhittségnek, de mi azt hiszszük, tanultunk már annyit a földről és az emberről, hogy ebben az értelemben tájékozatlanok ne legyünk, s mi minden lépésről, mely történik, meg tudjuk mondani, közvetlenül hová visz, hátra-e vagy előre. Más az, egészen más, a mire nézve tájékozatlanságunkat bevallani kénytelenek

vagyunk, s mire nézve mink épen oly keveset tudunk mint más kortársaink: nem tudjuk mily irányban menend a világ előre. Ki hegyek között utazott, megért bennünket. Köröskörül magas hegyfalak rekesztik be a katlant. Tudjuk, hogy a mint bele országuton jöttünk, úgy jutandunk országuton előbbre is, de azt is tudjuk, hogy nincs a szélrózsának olyan mutatója, mely felé ne irányult volna egyszer másszor kocsink rúdja.

Nem is úgy van, a mint irtuk. Ismeretlen tengeren, ismeretlen szigetek és zátonyok közt, ismeretlen partok felé visz a hajó, s most épen oly szorosban járunk, hol a hajótörés veszélye minden perczen megújulhat, s hol senki sem tudja, nem kellend-e és mily messzire kellend hátrálni s uj irányt keresni, hol biztosabb a járás. Még ez sem valódi képe a helyzetnek. Ha lehetne gőzmozdonyt képzelni oly alaguton, melyet a kocsikon lévőek közül egyik sem járt még soha, melynek sem leírását, sem rajzát, sem mértékeit nem bírja senki, s hol legtanácsosabbnak látszik, a mozgást megállítani, míg a továbbmehetésnek ha nem is veszélytelensége, de legalább lehetősége ki lesz puhatolva, mondom, ha lehetne ilyent képzelni, ez még leghivebb képét adná a jelen tájékozatlanságnak.

Ebből meg lehet itélni közhelyzetünket, ebből meg lehet érteni sok olyant, a mi különben megoldhatlen rejtélynek tetszenék.

Ilyen rejtély a teljes közöny, melylyel a nemzet fogadta a tudósításokat azon országos küldöttségek munkálatairól, melyek két nagy fontosságú nemzeti intézet, a Museum és Színház állásának és szükségének megvizsgálásán dolgoznak vala.

A nemzeti Museum ügyében mostani országbiró gr. Andrássy György elnöklete alatt folyó évi januar 15-től 24-éig igen serényen folytak a tárgyalások.

A Sürögöny tudósítója úgy beszéli el a dolgot, hogy mindennap kétszer üléseztek, akként, hogy reggel az alküldöttségek mentek a museumba, hogy az eddigi ügyvitelt és az egyes gyűjtemények jelen állapotát megvizsgálva, a kellő javaslatokat elkészíthessék; délután pedig sokszor késő estig ezen javaslatok teljes ülés által megvizsgáltattak és czélszerű határozatok hozattak. Ha igaz a mit a Sürögöny beszél t. i. hogy elmentek a Museumba és ott ültek, akkor nem a gyűjtemények jelen állapotát vizsgáltak meg, hanem legfőlebb az illető irományokat nézték össze.

Az egyes gyűjteményeket illetőleg tudomásul vették, hogy

a könyvtárban ennek öre és segéde már 2,000 darab oklevelet, 13,000 db. kéziratot és 62,000 kötet nyomtatványt vezettek be a leltárba és mutatóba. A még hátra levő roppant tömegű anyag rendbe szedhetésére, s hogy az olvasó (és dolgozó?) terem annak rende szerint megnyitható legyen: a személyzet tetemes szaporítása, szekrények (és állványok?) beszerzése s a kötetlen könyvek bekötésére szükséges összegek kirendeltetése ment indítványba. *)

A magyar museum egyik érdekes oldalát a latin eredetű régiségek képezik. Ezek közt vannak nagyobb tömegű kőkoporsók, emléklapok és tömbök. Szándék volt, a museum telkének keleti oldalán a telekre nyíló boltozatos csarnokot emelni, mely alatt a latin eredetű régiségek czélszerűen és díszesen összeállítva nagyszerű Memento Mori gyanánt szolgáltak volna úgy egyeseknek mint az egész nemzetnek, mit azután igen könnyű meg is fordítani, úgy hogy Memento Vivere váljék belőle.

Ugy látszik, e csarnok eszméje most vagy szóba se jött, vagy elejtették. Ezt a S ü r g ö n y ama szavaiból következtetjük, hol mondja: „A museum raktárában levő emlékkövek közül a csekélyebb értékűek a kertben fognak fölállíttatni, a nagyobb értékűek az udvarban és a kapualjak alatt, az értékes kisebbek az előcsarnokban,“ és végzi: „Mennyivel szebb és czélszerűbb lett volna ezek számára a museum épület háta mögött boltozatos csarnokot emelni!“

A személyzet szaporítása szükségesnek találtatott úgy a régiségi mint a természettani osztályban is.

A képcsarnok más czélszerűbb rendezése is határozattá lett. Külön lesz a Pyrkerféle gyűjtemény; külön lesznek a valóságos műbecscsel bíró művek; az államférfiak, művészek és a haza körül más uton érdemeket szerzett férfiak arczképei pedig ismét külön fognak összeállíttatni. A történeti műbecsűek a régiségek tárába jutnak, az egészen értéktelen rész pedig eltávolíttatik. Az utolsó pontra van egy-két igen szerény kis kérdésünk. Kérdjük először, hogyan jutottak az egészen értéktelen képek a museum birtokába? és kérdjük másodsor: igaz-e, hogy a festészet is időben és térben arra való erők által kezdődött, fejlőd-

---

*) Szeretnők tudni kikre gondoltak az indítványtevők, mikor a személyzet tetemes szaporítását szóba hozták. Lesz-e nekünk valamikor könyvtárunk, melynek örei a szerény tanulni vágyót úgy fogadandják mint kell?

dött, tökéletesbedett, hanyatlott, ismét haladt, ismét téves irányt vett, ismét helyre igazodott stb.? S ha igen, a fokozatok és különböző álláspontok kimutatása egyes művekben tanulságosnak képzelhető-e vagy nem? s e tekintetben van-e egészen értéktelen kép, nem mondjuk, a museumban, hanem a világon? Minden attól függ, hová tesszük és mikor tesszük oda, s a mi egyszer és egy helyen nagyon is idétlen és helytelen, lehet máskor és más helyen igen korszerű és helyes.

Egyébiránt a képtár már a fenebb előadtuk elv szerint van rendezve és a néző a kifüggesztett irott táblák segítségével meg is tudhatja ki művét látja és mit ábrázol a mit lát.

Bronzino Angelo Venusa, melyről a Kr. L. 1863. 9. számában volt szó, az általános osztály 13. száma alatt látható.

A Museum környéke és kerítése még a régi ronda! A nevetlenség és kegyelethiány számos jele ékteleníti annak falait. Belsejéhez sok szó férne. De mi hiába mondanók!

Könyvszemle.

Delejtű az orvosi tudomány homályaiban, a művelt közönség számára írta Dr. Verebélyi József. Pest, 1863. Első magyar egyesületi könyvnyomda. (Fanda és társai, 3 korona-utca 18. sz.), 12. rétt 151 lap és egy egész lapnyi sajtóhiba. Ára 1 ft.

Már több ízben kijelentettük, hol nyiltan, hol elburkolva, hogy a mi nézetünk szerint a legmagasabb, a minek előállítására a földteke képes, az ember; a legmagasabb pedig a minek előállítására az emberben meg van a tehetség, az eredeti és helyes gondolat, mely szóba foglaltatván és annak helyén kiejtetvén, felülmúl erőben mindent, a mit a földön ismerünk, mert teremt, megvált, itél és ítélve vagy üdvözít vagy kárhozatba ejt.

Ebből önként következik, hogy mi magasabbat nem ismerünk az ember valamennyi művei közt, mint a könyvet, ha az eredeti és helyes gondolatok szövegét adja, érthető nyelven hibátlanul írva s a mint ma állunk, nyomda útján hibátlanul sokszorozva.

Az által, hogy mi így látjuk a dolgok becsét, mi nem vonunk le semmit sem a földmives vagy bányász, az állattenyésztő vagy vadász és halász érdemeilől, semmit a kéz- gyár- vagy mű-iparosok munkásságának becséből, semmit a kereskedők valóban bámulatos hatalmának súlyából, semmit a kész tudomány tovább szállítása körül a tömlő vagy csa-

torna szerepét vivő napszámos írók és tanárok jótékony hatásának dicséretre méltó és hála kötelező voltából, és nem vonunk le semmit a műépítészektől, szobrászoktól, festészek és zeneszerzők szótlanul bár, de műveik magasztossága, szépsége és tökéletessége által nemünket nemesítő alkotásaik dicsőségéből, végre nem vonunk le, nem akarunk levonni fentebb ejtett szavaink által semmit sem akár egy-egy férfi érdemeiből, ki bárhová helyezte sorsa, emberül meg áll helyén s ügyekszik minél több valódi jót árasztani a körötte levőkre, akár pedig a nőnem soha eléggé meg nem jutalmazható önfeláldozásának fenségéből; sőt inkább ismerve a nőnem hivatásának szentséges hatáskörét, melynek betöltésére az mint nemünk gyengéd virágja s minden emberül szent érzelmenek csiráit hiven ápoló kertésze, ha mi magasb íhlet s mélyebb meggondolás nélkül irt versek szindarabok és regények által el nem rontjuk, oly szívesen vállalkozik: midőn azt mondjuk, hogy e földön legmagasabb az ember, az emberben legmagasabb az eredeti gondolat, s az ember művei közt legmagasabb az eredeti gondolatokat szépen előadó könyv: ebből kijut mindenkinek az őt illető rész, apának és anyának, fejedelemnek és toronyőrnek, az ígébe foglalt eredeti helyes gondolatok mindennemű szolgálóinak és a kik azokkal kereskednek, valamint azoknak is, kik mint művészek halhatatlan alakban ügyekeznek megörökíteni azt, a mit ama gondolatokból külalak által megörökíteni lehet.

Eredeti helyes gondolatokat magában foglaló kis könyvecskéről akarván ezuttal szólni, s tudván, mennyire meg van zavarva nálunk a közönség épen a létező dolgok belbecsére nézve: nem tartottuk helyén és idején kívüli munkának, ha e lapok útján, melyekről fölteszszük, hogy a ki járhatja, az el is szokta olvasni, még egyszer kiemeljük a különbséget, mely van szó és szó, mondat és mondat, beszéd és beszéd, írás és írás, könyv és könyv és következőleg szónok és szónok, író és író közt.

Az előttünk fekvő rózsaszínű kis könyvecske több tekintetből voná magára kritikus figyelmünket. A Delejtű már maga vonz. Horácz ugyan fenköhöz hasonlítja a kritikust midőn mondá, *fungar vice cotis, acutum Reddere quae ferrum valet, exsors ipsa secandi: Munus et officium, nil scribens ipse, docebo stb.* de a *Κριτής* sokszor kénytelen lenni *δικαστής*, ettől pedig a pallost, az élesen szelő pallost nem lehet megvonni, ha azt akarjuk, hogy szava hatástalan ne maradjon. A pallos és a delejtű pedig, mint tudva van, érzik egymást. Vonz e szó-csoport is: Delejtű az orvosi tudomány homályaiban. A delej szoros atyafiságban van ugyan a világossággal, de az atyafiság iránti tekintetből meg nem tagadja szolgálatát sem éjjel sem nappal. Azonban a hajós kapitány, meg a bányamérnök, midőn a delejtű szolgálatását igénybe akarják venni, soha sem teszik azt homályban vagy sötétben, hanem megvilágítják a mint illik, annak jeléül, hogy a delejtűnek hivatása nem az, hogy a ho-

mályt eloszlassa, hanem igen is az, hogy kellőleg megvilágítatva megmutassa, merre van dél merre van éjszak.

Vonzott az is, hogy e művecske nem annyira orvosok mint a művelt közönség számára van írva. Továbbá az, hogy mi Dr. Verebélyi nevét és hírét már ismertük ugyan, és pedig kedvezőleg, de sem személyét sem keze vonását, sem pedig eszejárását még nem láttuk.

Tetszett nekünk már az is, hogy neve végén az Y betűt megékezte, mi arra mutat, hogy ismeri a magyar betűírás ezen legapróbb s eddig figyelemre alig méltatott fogyatkozását, s egyszersmind tüstént segít is rajta, ékezés által figyelmeztetvén az olvasót, hogy a *Verebély* szó e helyen nem három tagú mint rendesen ejtjük, hanem négy. Minket végre minden vonz, a mi előttünk új, a mit még nem ismerünk. E munkácskában nem csak új tárgy és új szerző lépett szemünk elé, hanem oly nyomdának is terméke, melyet hirtől szintén már ismerünk ugyan, de melynek gyümölcsét e műben láttuk először.

Szóljunk most már a Delejtű belsejéről.

Szerző előszóval nyitja meg beszédét, s azon kezdi, hogy a közmondás, mely szerint „a kor változtatja az embereket“ oly szembetűnően és tényleg oly gyorsan talán soha sem igazolta magát, mint az alig mult évtizedek alatt.

Mi azt gondoljuk, hogy szerző lelke előtt az ismeretes latin vers lebegett, mely szerint: *tempora mutantur nos et mutamur in illis*. Legalább magyar közmondást, mely a kor változtató erejére mutatna, nem ismerünk. Az időről szóló közmondásaink közt van ugyan egy, melyet ide lehetne érteni, de ha ezt értette szerző, írta volna le úgy, mint a népmondja t. i. „*Más idők más erkölcsök*.“ Tartozunk őseink egyik legbecsesb hagyománya a közmondások iránt annyi tisztelettel, hogy ha azokat idézzük, szó szerint tegyük. Igaznak tartani azt a mit mondanak, vagy kételkedni benne, vagy merőben tagadni, tetteinkben követni a bennök rejlő tanácsot, vagy eltérni tőle, az a mi dolgunk, de idézni és tovább adni csak úgy szabad, mint ránk maradtak.

Hivatását észszerűen felfogó orvosnak, minőnek szerzőt e munkácskájának egész tartalma mutatja; orvosnak ki előszava folytatásában épen oly helyesen mint szabatosan mondja: hogy minden tudománynak, ha tudomány lenni akar, történelmi alapját meg kell tartania; természet és történet buvárnak, milyent szerzőben értelmes olvasónak felismernie nem nehéz: a mi nézetünk szerint nincs mit csodálkoznia sem azon hogy „az idő folyton foly, meg nem eszi a moly,“ sem pedig azon, hogy korunk, mert van módja benne, „előbbre előbbre rohanva rohan!“

Tökéletesen igaza van szerzőnek, midőn mondja, hogy e rohanás

sebessége elszédíti az embereket, hogy a Multat felejtik, a Jelent nem értik és nem érzik, s a Jövöt előre leélve s minden növénynek minden virágját leszedve, úgy élnek, mint élhettek körülbelül azon kornak népei, melyben a római birodalom hanyatlani kezdett, vagy is a császárság kezdetétől fogva, mikor jelszóvá kezdett válni: Lude, bibe et comedas post mortem nulla voluptas, vagy mint a francia közmondás tartja: „après moi le déluge.“ *)

Az előszó után Bevezetést irt szerző, melyben előadja munkácskája célját: tájékoztatni az olvasót az orvosi gyakorlat jelenleg egymástól eltérő sokféle ágai körül, s e cél elérése végett négy részre osztja teendőjét, adván az elsőben rövid vázlatát az orvosi tudomány multjának, a másodikban annak jelen állását és irányát; a harmadikban annak legközelebbi jövőjére nyíló kilátást; a negyedikben végre Zárókérdés címe alatt két kérdésre ügyekszik megfelelni. Az első az: Melyik orvosi elmélet és gyakorlat érdemli meg a most divatozó sok közül azt a címet, hogy helyes: a második pedig az, melyiktől várhat az emberiség valódi és — habár csak némileg is — maradandó jót. E két kérdésre úgy felel, mint minden kérdésre kellene, t. i.: Felállítja helyesen, megvilágosítja minden oldalról, s oda állítja az olvasót, hogy maga ítélhessen az az maga felelhessen meg magának, ha a kérdések érdeklik.

Utoljára még azt kérdi, mivel tartoznak a helyesnek és hasznosnak ismert orvosi tudomány iránt az orvosok; mivel emberül az egyesek, és mivel az ország, vagyis nemzetül a nemzet.

E tekintetben szükségesnek vélte a hiányokra figyelmeztetni, melyek alatt hazánkban az orvos-ügy nyög, s e hiányokat kétfelé sorozza, t. i. tudományos és jogos részre, s ezeknek fődözése végett a jövő országgyűléshez fordul ime szavakkal: „Ne felejtkezzék meg, — úgy mint eddig történt, — annak idejében hazánk ezen hű és fáradhatlan orvosi rendről, mely egyik nélkülözhetlen történelmi tagja a társadalmi életnek, és biztosítsa üdvteljes működését hozandó ezélszerű törvények által.“ — Utolsó szava pedig ez: „Az államgépezet ezen része egész terjedelmében, alkotmányos törvények által, a jelen viszonyoknak megfelelőleg elintézve, Európában még alig találhatik.“

Minél őszintébb örömmel üdvözöljük Verebélyi urat a gyakorlati bölcsészet nálunk oly járatlan magaslatain, a szirtek, tövissek, hógörgeteg között, a csipős hideg légben, annál inkább sajnáljuk, hogy kéziratát úgy adta nyomdába, mint a jelen kiadás mutatja, és pedig olyan nyomdába, mely nem szégyenli 151 12-rét lap után egész lapnyi sajtóhibákkal

---

*) Önre is rá olvassuk majd a Handabanda szakértő textusát. Mire való önnek oly nem folyékony, oly lisztátalan magyar nyelven írnia!
Szerk.

lépni világ elé Ez oly gyalázat, mely csak nálunk található és a jelen esetben annál bosszantóbb, mert igen könnyű volna e munkácskában három annyi hibát kimutatni, mely a hibák mutatójából kimaradt. Igazán gyalázat az olyan nyomdára!

Szombathi Nagy Károly.

T á r c z a.

Exuviae vivi!

Hivatkozással a Kr. L. 1862. 8. sz. 205 lapján megjelent Tiltakozásban előadottakra, a S ü r g ö n y bécsi levelezője után adjuk e fájdalmas tárgyban a legujabbat (L. P. Napló 91.). „A nagy értékű csillagászati könyvek és szerek meg fognak tartatni a Pesten ujonnan alapítandó hazai csillagászati intézet számára, melynek létrehozatala körül már folytak a tárgyalások. A bicskei épület el fog adatni (!) s a bejövendő összeg szintén azon intézet javára fordíttatik. A gazdag könyvtárnak azon része, mely nem a csillagászatot illeti, el fog osztatni s jut belőle az egyetemi könyvtárnak, a József-műegyetemnek, a magyar tudós társaságnak, az erdélyi museumnak, a pesti helv. hitv. gymnasiumnak stb.“ Hogy még többen is fognak osztozni benne, gyaníttatja velünk azon stb. melylyel a Napló ujdondásza az idéztük számban berekeszti ezen Különféléjét, s mivel nem szokás nálunk forrást számszerint idézni, nem is tudjuk, az a stb. a Sürgönyben is ott van-e vagy nincs.

Ez alkalommal nem állhatjuk, hogy újra meg ne rójuk azt a lelketlenséget, mely irodalmunkat oly kirívólag jellemzi, s mely abból áll, hogy ha valamit idéznek, soha sem mondják meg a helyet a honnan vették, oly szabatosan, hogy hosszas és időölő keresgélés nélkül rá leheszen akadni.

Kiadó és felelős szerkesztő: **Riedl Szende.**

Főmunkatárs: **Hegyi Gyula.**

Pest, 1863. Nyomatott Kozma Vazulnál. (Hal-piacz és aldunasor sarkán 9. sz.).